

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ
В УКРАЇНІ ТА СВІТІ:
ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали
X Всеукраїнської науково-практичної конференції

(Суми, 28 квітня 2023 року)

Суми
2023

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Власенко В. М., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Гончаренко А. В., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Дегтярьов С. І., д-р іст. наук (Сумський державний університет);
Ільницький В. І., д-р іст. наук (Дрогобицький державний педагогічний університет ім. І. Франка);
Каганов Ю. О., д-р іст. наук (Запорізький національний університет);
Камьонка М., д-р габ. (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie, Польща);
Король В. М., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Котляр Ю. В., д-р іст. наук (Чорноморський національний університет ім. П. Могили, м. Миколаїв);
Куліш А. М., д-р юрид. наук (Сумський державний університет);
Лебідь А. Є., д-р філос. наук (Сумський державний університет);
Лобко Н. В., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Черкасов А. А., д-р іст. наук (Cherkas Global University, США).

Видання рекомендоване до друку рішенням вченої ради
Навчально-наукового інституту права СумДУ
(протокол № 10 від 01.06.2023 р.)

**Суспільно-політичні процеси в Україні та світі:
історія, проблеми, перспективи** : матер. X Всеукр. наук.-
практ. конф. (Суми, 28 квітня 2023 р.) / ред. колегія :
В. М. Власенко, А. В. Гончаренко, С. І. Дегтярьов та ін.
Суми : Сумський державний університет, 2023. 196 с.

До збірника увійшли наукові статті та повідомлення викладачів, студентів, учених та аспірантів ЗВО і наукових установ, виголошені в рамках X Всеукраїнської науково-практичної конференції «Суспільно-політичні процеси в Україні та світі: історія, проблеми, перспективи», присвяченої актуальним питанням суспільно-гуманітарних наук.

© Сумський державний університет, 2023

ШУТЬ Т. І.

*студентка, гр. ІС-11
Сумський державний університет
(наук. керівник: к.і.н., доц. Н. В. Лобко)*

ЗАКЛАДИ ЖІНОЧОЇ ДУХОВНОЇ ОСВІТИ НА ТЕРИТОРІЇ НАДДНІПРЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ В ХІХ ст.

В середині ХІХ століття активно поширюється мережа освітніх жіночих закладів, мода на жіночу освіту торкнулась і парафіяльного духовенств. Перше училище для надання освіти донькам духовенства було відкрито 1843 року у Петербурзькій єпархії, а згодом мережа таких навчальних закладів поширилася по більшій частині тогочасної Російської імперії.

Духовні навчальні заклади для жінок можна поділити на два типи: єпархіальні жіночі училища та жіночі училища духовного відомства.

На території України перше єпархіальне жіноче училище було відкрито в 1843 році у Харкові. Протягом 1854–1917 рр. на українських землях функціонувало 13 єпархіальних училищ (у Катеринославі, Києві, Кременці, Лубнах, Маріуполі, Одесі, Полтаві, Сімферополі, Тульчині, Харкові та Чернігові), в яких на початку ХХ ст. навчалось близько 5 тис. учениць [1, С. 50]. Вони підпорядковувалися єпархіальним архієреям та всьому духовенству єпархії через з'їзди духовенства.

Другим типом жіночих духовних навчальних закладів були жіночі училища духовного відомства, на Наддніпрянщині це 1 та 2 Київське.

Їхнім формальним керівником була імператриця, але фактично вони підпорядковувалися Святому Синоду і частково єпархіальному преосвященному. Однак Київське духовне училище повністю фінансувалося єпархіальним духовенством [2, с.186]. Управління духовного училища жіночого відомства істотно не відрізнялося від управління єпархіального училища, внутрішніми завданнями займалася Рада або Правління. Тому загалом між цими типами навчальних закладів була єдина відмінність, що полягала у їхньому підпорядкуванню та відповідно фінансуванню.

Управління у жіночих училищах здійснювалося спеціальною Радою (або правлінням училища). До її складу входили: головний розпорядник (або голова Правління) – був священнослужителем, що мав академічний ступінь та педагогічний досвід; начальниця училища, два старших викладача училища, що мали духовний сан та представники від єпархіального духовенства.

Велику увагу Святий Синод приділяв керівництву жіночих єпархіальних училищ. 25 січня 1894 року було видано указ за яким начальниця навчального закладу повинна була мати не тільки педагогічний досвід та бездоганну поведінку, а й зрілий вік (не молодше 30 років) [3]. Штат педагогів складався із вихователів, що часто супроводжували учениць упродовж усього дня та із власне викладачів, серед яких виділялися класні наставниці (аналог сучасного класного керівника або куратора). Педагоги обов'язково повинні були мати вищу освіту.

20 вересня 1868 року було затверджено Статут жіночих єпархіальних училищ, він передбачав перетворення жіночих духовних навчальних закладів на єпархіальні училища та перетворення їх у напівзакриті. Тепер єпархіальні училища мали право навчати не тільки майбутніх дружин служителів церкви, а і вчительок початкової школи [4, С. 88].

Через велику кількість бажаючих вступити на навчання відкривалися паралельні відділення, в 1904-1905 навчальному році їх започаткували майже у всіх навчальних закладах духовного типу, а у Київському училищі таке відділення відкрилося ще раніше. Це було пов'язано і зі збільшенням охочих до навчання, і зі збільшенням утримання для закладів освіти, відповідно до чого було збільшено і кількість приміщень, відведених для училища. Зокрема Друге Київське жіноче училище духовного відомства знаходилося в окремому будинку, що був споруджений спеціально для нього.

Після закінчення єпархіальних жіночих училищ випускниці отримували звання домашніх вчительок (диплом) та мали право викладати у початкових школах, з 70-х років таке звання отримували і випускниці жіночих училищ духовного відомства. Найчастіше вихованки влаштовувалися працювати у церковнопарафіяльні школи. Або як уже згадувалося вище залишалися при училищі на посаді помічниці виховательки. Вони або ставали згодом викладачами, або вчительками у молодших класах. Деякі учениці продовжували навчатися на Вищих жіночих курсах, однак такий відсоток випускниць був малий, бо це

було непросто, оскільки рівень освіти єпархіального духовного училища був нижчим за гімназійний.

Таким чином, у XIX-XX століттях жінки мали змогу здобути духовну освіту у двох типах навчальних закладів: єпархіальних жіночих училищах та жіночих училищах духовного відомства. Вони відрізнялися лише за зовнішнім управлінням. Незважаючи на проблеми цих навчальних закладів, серед яких виділялося недостатнє фінансування, вони все ж відіграли велику роль у становленні жіночої освіти, підготувавши сотні вчительок початкової школи, матушок, що мали достатні знання для допомоги у церкві та дівчат, що потім продовжили освіту у вищих навчальних закладах.

1. Нижнікова С. В. Єпархіальні жіночі училища в Україні (друга половина XIX – початок XX ст.): Монографія. Харків, 2018. 244 с.

2. Степаненко Г. В. Жіночі духовні школи в Україні у XIX на початку XX ст.: шлях від елементарної до фахової педагогічної освіти. *Проблеми історії України XIX-XX ст.* 2007. Вип. 13. С. 184–196.

3. Циркулярные указы Святейшего правительствующего синода 1867-1900 гг. / Собр. и изд. А. Завьялов, секр. Святейшего синода. 2-е изд., доп. Санкт-Петербург : И.Л. Тузов, 1901. 444 с.

4. Кияшко К. Реорганізація єпархіальних жіночих училищ згідно зі статутом 1868 року. *Сіверянський літопис.* 2013. № 3. С. 86-90.

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ. ЛОКАЛЬНІ СТУДІЇ

- Бакуліна Є. С.**
Василь Вишиваний у боротьбі за Україну 3
- Власенко В. М.**
До біографії професора Леоніда Фролова 11
- Дегтярьов С. І.**
Джерелознавчий потенціал Повного зібрання законів Російської імперії щодо вивчення історії Сумщини 18
- Єльнікова А. О.**
Дослідження діяльності Українського національно-демократичного об'єднання 25
- Зьоменко М. В.**
До історії Міністерства преси та пропаганди УНР (за матеріалами фонду 1113 ЦДАВО України) 29
- Король В. М.**
Візуальні матеріали, присвячені сільській електрифікації, на сторінках повоєнної обласної преси Сумщини (1945-1955 рр.) 35
- Кудінов Д. В.**
«Камень громовой или упавший с неба»: до історії падіння та початку вивчення «сумського метеорита» 46
- Кулешова А. В.**
Передумови видання Валуєвського циркуляру 1863 р. 55

<i>Мірошніченко А. В.</i> Кримські татари: поніверяння депортації	59
<i>Осадчий Є. М.</i> Бунякинський перевіз на Сеймі	64
<i>Принь О. В.</i> Бутаков В'ячеслав Інокентійович (1882–1946) – революціонер, археолог-аматор, історик	70
<i>Ровенська С. М.</i> Олександр Сема (Семмо) – сотник армії УНР та письменник	76
<i>Рубан А. В.</i> Європейський підприємницький капітал у машинобудівній промисловості на українських землях (1874–1914 рр.)	79
<i>Рубан В. В.</i> Спортивний часопис «Гарт» (1946) (до історіографії проблеми)	83
<i>Слюсарєва Є. О.</i> Аграрне питання в програмах політичних партій в роки Української революції (1917-1921)	90
<u>ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ</u>	
<i>Гончаренко А. В.</i> Централізація державної влади в Італії фашистським режимом Беніто Муссоліні у 20–30-х рр. ХХ ст.	95
<i>Дегтярьова Д. С.</i> Історичні передумови встановлення культу особи	103

Мурашко К. О.
К. Родзаєвський: нариси з біографії російського фашиста 108

Тихончук Д.
Економічний успіх повоєнного відновлення: досвід французької держави (1944–1969 рр.) 112

Червяченко В. Р.
Чехословаччина напередодні «Празької весни» 1968 р. 116

СУСПІЛЬСТВО І ПОЛІТИКА: МИНУЛЕ ТА СЬОГОДЕННЯ

Власенко В. М., Сугоняко Д. Р.
До біографії Якова Моралевича 122

Гаврилишин П. М.
Богдан Гаврилишин – член Римського клубу 131

Зьоменко М. В.
Створення Міністерства преси і пропаганди УНР 136

Лобко Н. В.
Вплив радянського гендерного порядку на формування трудової орієнтації чоловіків і жінок 140

Степанов В. В.
Мова як засіб маніпуляції в процесах державотворення і політичних трансформацій 146

Тодоров І. Я.
Безпекові гарантії для України: стан і перспективи 151

КУЛЬТУРА ТА СУСПІЛЬСТВО: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

Антонов Є. М.

Сумський обласний художній музей
ім. Никанора Онацького 156

Бублик О. І.

Звичаї та побут жителів села Закотне
Луганської області 160

Єгорова Є. С.

Вплив російсько-української війни на крелевецьке
переборне ткацтво 168

Карпенко М. В.

Козацькі традиції: матеріали до вивчення питання 174

Кузьома В. С.

Казка «Приречений царевич» як джерело до вивчення
історії Давнього Єгипту 177

Михайліченко М. А.

Пам'ятки культурної спадщини Сумського району та
перспективи розвитку історико-культурного туризму 183

Шуть Т. І.

Заклади жіночої духовної освіти на території
Наддніпрянської України в ХІХ ст. 188

Наукове видання

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ
В УКРАЇНІ ТА СВІТІ:
ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали
Х Всеукраїнської науково-практичної конференції

(Суми, 28 квітня 2023 року)

Оригінал-макет підготовлено на
кафедрі історії СумДУ

Редколегія не несе відповідальності за точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Матеріали друкуються в авторській редакції. Точка зору редколегії не завжди збігається з точкою зору автора.

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 16,77. Обл.-вид. арк. 19,83. Тираж 100 пр. Зам.№
Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2007.